

ἸΑλφαβητάρι

βυζαντινῆς τελετουργίας καί ψαλτικῶν ὄρων

Οἱ “καιροί” τῆς προσευχῆς.

“Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἤνεσά σε” ἀναφέρεται στὸν ψαλμό 118, στ. 164, καί “ἑσπέρας καί πρωί καί μεσημβρίας διηγῆσομαι”, στὸν ψαλμό 54, στ. 18. Τό βυζαντινό εἰκοσιτετράωρο, κατὰ τό ὅποιο ἀναπέμπονται, σέ δημόσιες συνάξεις, ὕμνοι καί εὐχές στὸν Θεό καί τοὺς ἁγίους, ἀρχίζει μέ τὴν δύση τοῦ ἡλίου καί τελειώνει τὴν ἄλλη μέρα, πάλι μέ τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Αὐτό εἶναι τό ἐκκλησιαστικό νυχθήμερο τῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Οἱ ἑπτὰ ἸΑκολουθίες.

Οἱ ὕμνοι καί οἱ παντοῖες εὐχές καί ἀναφορές τῶν πιστῶν στὸν Θεό εἶναι ὀργανωμένες σέ ἑπτὰ ἸΑκολουθίες, μέσα στό ἐκκλησιαστικό νυχθήμερο: τὸν Ἑσπερινό, τό Μεσονυχτικό, τὸν Ὁρθρο, καί τὶς τέσσερις Ὑῤρες, δηλαδή τὴν Α΄ (6η-9η πρωινή), τὴν Γ΄ (9η - 12η), τὴν ΣΤ΄ (12η - 15η) καί τὴν Θ΄ (15η - 18η). Στὶς ἸΑκολουθίες, καί κυρίως τὸν Ἑσπερινό καί τὸν Ὁρθρο, ὑπάρχει ὅλη ἡ ποικιλία τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς Ὑμνογραφίας καί Μουσικῆς.

Τὰ ἑπτὰ Μυστήρια.

Παράλληλα ὑπάρχουν ἑπτὰ Μυστήρια, {Βάπτισμα, Χρῖσμα, Εὐχαριστία, Ἐξομολόγηση (Μετάνοια), Ἱερωσύνη, Γάμος, Εὐχέλαιο}, ἀπ’ τὰ ὅποια τό Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας (Λειτουργίας) συνάπτεται στὸν Ὁρθρο. Στὰ Μυστήρια ἀναπέμπονται κυρίως πολλές εὐχές. Γιά τὴν Λειτουργία, ὅμως, περισσότερο ἀπὸ τ’ ἄλλα Μυστήρια, ὑπάρχουν σημαντικές καί χαρακτηριστικές μελοποιήσεις.

Τὰ βυζαντινά Τυπικά.

Οἱ ἸΑκολουθίες, - καί τὰ Μυστήρια - , τελοῦνται κατὰ συγκεκριμένες τελετουργικὲς ἢ τυπικὲς διατάξεις. Στό Βυζάντιο ὑπῆρχαν παράλληλα δύο Τυπικά: τό Κοσμικό ἢ Ἀσματικό, γιά τὶς ἐνορίες τοῦ ‘κόσμου’, δηλαδή τῶν πόλεων καί τῶν χωριῶν, καί τό Μοναστικό ἢ Μοναχικό Τυπικό, γιά τὰ μοναστήρια καί τοὺς μοναχοὺς. Τό Μοναχικό Τυπικό, μετὰ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας, καί κυρίως μετὰ τὸν 19΄ καί ὀλοκληρωτικά τὸν 18΄ αἰῶνα, ἐπικράτησε καί γιά τὸν κόσμο.

Τά τρία Γένη μελῶν.

Ὅλη ἡ Ὑμνολογία κατατάσσεται σέ τρία βασικά Γένη μελῶν: τό Παπαδικό, τό Στιχηρarikό καί τό Εἰρμολογικό Γένος. Οἱ ὕμνοι οἱ ὅποιοι εἶναι μελοποιημένοι κατά πολλές καί ποικίλες μελοποιήσεις καί κατά διάφορες ἐποχές, εἶναι ετε ψαλμοί, ἀπ' τό βιβλίον τῶν Ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καί πρόκειται γιά ἐβραϊκή ποίηση, ετε νέοι χριστιανικοὶ ὕμνοι κατά τά διάφορα καί θαυμάσια βυζαντινά ὕμνογραφικά εδη.

Παπαδικό Γένος μελῶν:

Οἱ συνθέσεις μέ κείμενο ψαλμικό ἀποτελοῦν τό σταθερό μέρος τῶν Ἀκολουθιῶν καί ἐπειδή μᾶς παραδόθηκαν, ἀπ' τόν ιδ' αἰῶνα, μέ ἓνα τύπο μουσικοῦ κώδικος πού ὀνομάστηκε Παπαδική, λέγονται καί αὐτές παπαδικές συνθέσεις, καί ἀνήκουν στό Παπαδικό Γένος μελῶν. Παπαδική ὀνομάστηκε ὁ βυζαντινός μουσικός κώδικας, πού στήν ἀρχή περιέχει τήν Προθεωρία τῆς Ψαλτικῆς ἢ Παπαδικῆς Τέχνης, τῆς μουσικῆς δηλαδή τέχνης τῶν 'παπάδων', τῶν κληρικῶν καί κοσμικῶν ψαλτῶν, - πού ἀνήκουν στόν κατώτερο κλῆρο - , καί ἀσχολοῦνται μέ τήν ψαλτή πάντοτε θεία λατρεία.

Στιχηρarikό Γένος μελῶν:

Οἱ παντοῖοι χριστιανικοὶ ὕμνοι ἀνήκουν κυρίως στά ἄλλα δύο Γένη μελῶν: τό Στιχηρarikό καί τό Εἰρμολογικό. Στιχηράριο εἶναι ὁ ὕμνογραφικός κώδικας πού περιέχει τά 'ποιήματα' γιά τίς ἐορτές ὅλου τοῦ χρόνου, δηλαδή τίς δεσποτικές ἐορτές (γιά τόν δεσπότη Χριστό), τίς θεομνηστικές (γιά τήν Θεομήτορα, τήν Μητέρα τοῦ Θεοῦ Μαρία) καί τίς ἐορτές τῶν ἁγίων. Τά ποιήματα αὐτά ἢ τροπάρια (ἀπ' τόν μουσικό ὄρο 'τρόπος', σύμφωνα μέ τόν ὅποιο ψάλλονται) εἶναι ἀνεξάρτητες καί πρωτότυπες μονόστροφες συνθέσεις πού λέγονται 'ιδιόμελα', ἐπειδή ἔχουν 'ἴδιον μέλος'. Καί ἐπειδή στίς Ἀκολουθίες ψάλλονται πάντοτε μετά ἀπό ἓνα στίχο τῶν Ψαλμῶν, λέγονται 'στιχηρά', ἢ 'στιχηρά ιδιόμελα'. Ὑπάρχει καί μία ἄλλη κατηγορία στιχηρῶν τροπαρίων, τά 'προσόμοια'. Τό μέλος τῶν προσομοίων δέν εἶναι πρωτότυπο, ἀλλά ὅμοιο 'πρός' (πρός+ὅμοιον) τό μέλος κάποιου προτύπου, πού λέγεται 'αὐτόμελον' ἢ 'πρόλογος'.

Εἰρμολογικό Γένος μελῶν:

Παρόμοια, Εἰρμολόγιο λέγεται ὁ βυζαντινός μουσικός κώδικας πού περιέχει τοὺς 'εἰρμούς' τῶν τροπαρίων τῶν ἐννέα ὠδῶν τοῦ ποιητικοῦ εδους 'Κανῶν'. Ὁ Κανὼν εἶναι ἓνα πολύστροφο ποιητικό ἐγκωμιαστικό εἶδος (ἀπ' τόν ν' αἰῶνα καί μετά), πού ἀπλώνεται θεματικά πάνω στίς ἐννέα βιβλικές ὠδές: ὀκτώ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί μία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τήν ὠδή τῆς Θεοτόκου, δηλαδή "Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τόν Κύριον" (Λουκᾶ 1, 47-55). Ἡ ἀπαράβατη αὐτή δομή, λέγεται ἀκριβῶς 'κανὼν'. Τό πρῶτο τροπάριο τῆς κάθε ὠδῆς, πού χρησιμεύει ὡς πρότυπο, μετρικό καί μελικό, γιά τά ἄλλα τροπάρια τῆς διᾶς ὠδῆς, συνήθως τέσσερα ἕως ἑξ, λέγεται 'εἰρμός', ἀπ' τό ρῆμα ε

ἴρω, πού σημαίνει συναρμολογῶ, ἐμπλέκω, βάζω τό ἓνα κόντά στό ἄλλο.

Ἡ “ποικίλη τε καί πολυσχιδής” μελική μεταχείριση.

Τά τρία αὐτά βασικά Γένη μελῶν, δηλαδή τό Παπαδικό, τό Στιχηραρικό καί τό Εἰρμολογικό, διακρίνονται σέ εἴδη μελῶν ἢ μελική ποικιλία, ἀνάλογα μέ τόν μελοποιητικό τρόπο ἢ τήν μελική μεταχείριση τοῦ συνθέτου. Ὁ Μανουήλ Χρυσάφης, θεωρητικός καί μελουργός στά μέσα τοῦ 10^{ου} αἰῶνος, λέει ὅτι εἶναι “ποικίλη τε καί πολυσχιδής ἡ μεταχείρισις τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης”, καί ὅχι “ἀπλῇ καί μονοειδής”. Ἡ βυζαντινὴ καί μεταβυζαντινὴ μελοποιία μᾶς παρέδωκε τρεῖς – τέσσερις διαφορετικούς ‘δρόμους’, διαφορετικές ‘μεταχειρίσεις’ ἢ μελοποιήσεις τῶν ἰδίων τροπαρίων, πού ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουν τό διάφορο ἄκουσμα, ἀλλά καί τήν διάφορη χρονική διάρκεια ἢ ὁποία ἀπαιτεῖται γιά τήν ἐκτέλεση. Εἶναι βασικά τά ‘ἀργά’ καί τά ‘σύντομα’ μέλη (παπαδικά, στιχηραρικά, εἰρμολογικά), καί κάποιες διαφοροποιήσεις ἀνάμεσά τους, ὅπως πολύ ἀργά – ‘καλοφωνικά’, ἢ ‘ἀργοσύντομα’. ‘Ἀργόν’ μέλος, ἀπ’ τό ἐπίθετο ‘ἀργός-όν’, ὡς πρὸς τόν χρόνο, – σέ ἀντίθεση μέ τό ‘γοργός-όν’, εἶναι μιά σύνθεση πού ἔχει πλατεῖα μελική ἀνάπτυξη πάνω στά νοήματα τοῦ ποητικοῦ κειμένου, σχεδόν πάνω στήν κάθε λέξη, καί ἄρα ἀργή χρονική διάρκεια. Ἀντίθετα, ‘σύντομον’ μέλος, ἀπ’ τό ἐπίθετο ‘σύντομος-ον’, ὡς πρὸς τήν χρονική διάρκεια ἐκφωνήσεως, εἶναι μιά σύνθεση μέ σύντομη ἀνάπτυξη τοῦ μέλους, σχεδόν περιγραφική ἢ διηγηματική μουσική ἐπένδυση τοῦ ποητικοῦ κειμένου. Ὑπάρχει καί ἡ μελοποίηση τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, πού χαρακτηρίζεται ὡς ‘νέον ἀργόν’ μέλος, κυρίως στιχηραρικό, σέ σχέση μέ τό παλαιό βυζαντινὸ ‘ἀργόν μέλος’. Τό νέον ἀργόν μέλος εἶναι συντομώτερο ἀπ’ τό παλαιό ἀργόν μέλος, ἀλλά κυρίως εἶναι διαφορετικό ὡς πρὸς τή μελική μεταχείριση.

Ὀνοματολογία τῶν εἰδῶν τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

Ἀπό μορφολογική ἄποψη οἱ συνθέσεις τῆς βυζαντινῆς καί μεταβυζαντινῆς μελοποιίας εἶναι πολλές καί ποικίλες καί κατ’ ἀνάγκη πολυώνυμες. Ἐδῶ θά ἀναφερθοῦν οἱ μεγάλες ἐνότητες βυζαντινῶν καί μεταβυζαντινῶν εἰδῶν μελοποιίας.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Παπαδιοῦ Γένους.

Α’ Ἑσπερινός: Ἀνοιξαντάρια (ἀπ’ τόν στίχο 18α τοῦ 103 ψαλμοῦ), δηλαδή “Ἀνοίξαντός σου τήν χεῖρα...”. – Κεκραγάρια (ἀπ’ τήν λέξη “ἐκέκραξα, Κύριε ἐκέκραξα πρὸς σέ...”, τοῦ στίχου 1 τοῦ ψαλμοῦ 140). – Προκείμενον, ἓνας στίχος ἐνός ψαλμοῦ πού προτάσσεται καί ψάλλεται πρὶν ἀπ’ τοὺς ἄλλους στίχους πού ἀπλᾶ ἐκφωνοῦνται, ἀλλά καί πρὶν ἀπ’ τὰ βιβλικά ἀναγνώσματα, τὰ ‘κείμενα’.

Β’ Ὅρθρος: Πολυέλεος, ἀπ’ τό ὑπόψαλμα ἢ ἐφύμνιο τοῦ ψαλμοῦ 135, “ὅτι εἰς τόν αἰῶνα τό ἔλεος αὐτοῦ”. Κι ἐπειδὴ σ’ αὐτόν τόν ψαλμό τό ὑπόψαλμα ἐπαναλαμβάνεται

σέ ὅλους τούς στίχους, καί καταντάει ‘πολύ ἔλεος’, ὁ ψαλμός αὐτός καί οἱ ἄλλοι πού χρησιμοποιοῦνται σέ ἀντίστοιχη περίπτωση, λέγονται Πολυέλεος . – Πασαπνοάρια, ἀπ’ τόν στίχο 6, “πᾶσα πνοή”, τοῦ ψαλμοῦ 150. Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν Πασαπνοάρια: αὐτά πού ψάλλονται ὡς προκείμενο πρὶν ἀπ’ τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ὁρθρου, καί αὐτά πού ψάλλονται στό τμήμα τοῦ Ὁρθρου πού λέγεται ‘οἱ Αἱνοί’.

Γ’ Θεία Λειτουργία: Τρισάγιος Ὑμνος, ὁ κοινότερος τριαδικός χριστιανικός ὕμνος, μέ τήν ‘τρισσή’ ἐπανάληψη τῆς λέξεως “Ἅγιος”: “Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς”. – Ἀλληλουιάριον, τό παπαδικό μέλος τοῦ Ἀλληλούια πρὶν ἀπ’ τό ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀποστόλου. Στίς βυζαντινές καί μεταβυζαντινές συνθέσεις παραλείπονται οἱ ἀρμόδιοι ψαλμικοί στίχοι, καί ἐπαναλαμβάνεται τό Ἀλληλούια μέχρι καί ἐννέα φορές. – Χερουβικόν, ἀπ’ τήν ἀρκτική λέξη ‘χερουβίμ’, σέ πληθυντικό ἀριθμό, τοῦ χαρακτηριστικώτερου ὕμνου τῆς Θείας Λειτουργίας “Οἱ τὰ χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες”. ‘Χερουβικά’ λέγονται καί οἱ ἄλλοι ὕμνοι πού ψάλλονται κατά τήν Μ. Τεσσαρακοστή καί τήν Μ. Ἑβδομάδα, ἀντί τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου δηλαδή, Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, Τοῦ δεῖπνου σου τοῦ μυστικοῦ, Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία.. – Μεγαλυνάριον , ἀπ’ τήν λέξη μεγαλύνειν σε, “Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς μεγαλύνειν σε τήν Θεοτόκον”, λέγεται ὁ θεοτοκίος ὕμνος, καί ὅλοι οἱ ἄλλοι πού ψάλλονται ἀντ’ αὐτοῦ, κυρίως οἱ εἰρμοί τῆς θ’ ὥδης τῶν Κανόνων, κατά τίς θεομνηστικές ἑορτές. – Κοινωνικόν οἱ συνθέσεις τῶν Κοινωνικῶν, σχεδόν πάντοτε ἕνας ἀρμόδιος ψαλμικός στίχος, πού ψάλλονται κατά τήν ἐτοιμασία τῆς θείας μεταλήψεως καί κατά τήν ‘κοινωνία’ τῶν πιστῶν, ἀποτελοῦν τήν δεύτερη, μετά τὰ Χερουβικά, μεγάλη καί χαρακτηριστική ἐνότητα βυζαντινῶν καί μεταβυζαντινῶν συνθέσεων γιά τήν τέλεση τῆς Λειτουργίας.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Στιχηραρικοῦ Γένους:

Τά Στιχηρά, ἰδιόμελα καί προσόμοια. – Δοξαστικά, τά ἰδιόμελα τά ὁποῖα ψάλλονται μετά τόν τριαδικό στίχο “Δόξα Πατρί καί Υἱῷ καί ἀγίῳ Πνεύματι”. – Θεοτοκία, τά ἰδιόμελα (ἢ καί προσόμοια) πού ἀναφέρονται στήν Θεοτόκο καί ψάλλονται μετά τόν στίχο “Καί νῦν καί ἀεὶ καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν”. – Ἀπόστιχα, τά ἰδιόμελα (ἢ προσόμοια) τροπάρια, πού ψάλλονται μετά ἀπό κάποιον ἀρμόδιο στίχο τοῦ Ψαλτηρίου.

Συνθέσεις ἢ μέλη τοῦ Εἰρμολογικοῦ Γένους:

Οἱ Κανόνες, γενικά, καί οἱ ‘καταβασίες’, δηλαδή οἱ Εἰρμοί τῶν Κανόνων πού ψάλλονται συνήθως μέ ἀργό μέλος καί ‘κατάβασή’ τοῦ ψάλτη ἀπ’ τό ψαλτικό στασίδι, καί ‘οἱ Καλοφωνικοί Εἰρμοί’, δηλαδή εἰρμοί ἢ καί τροπάρια ἀπό κάποιον κανόνα, μέ μέλος ἔντεχνο καί ἐλευθεριώτερο, χαρακτηριζόμενο ὡς ‘καλοφωνικόν’, ἀπ’ τόν ὅρο

‘καλοφωνία’ πού σημαίνει, ἐκτός τῆς ‘καλῆς φωνῆς’ καί εἰδική μελική μεταχείριση τὴν ψαλτική τέχνη στὴν κορυφαία τῆς ἀγλῆ.

Τά μαθήματα – οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ κρατήματα.

Μία μεγάλη κατηγορία τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, πού μελικά ἀνήκει στοῦ Παπαδικό Γένος, ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα ‘μαθήματα’ ἢ ‘ἀναγραμματισμοί’, δηλαδή πλατείες καὶ περίτεχνες συνθέσεις πάνω σέ κείμενο ψαλτικό ἢ στιχηρारिकό ἢ εἰρμολογικό, πού συμπληρῶνονται ἀπαραιτήτως μέ ὁμόηχα, δηλαδή στὸν διο ἤχο ‘κρατήματα’. Τά ‘κρατήματα’ εἶναι συνθέσεις πάνω σέ ἄσημες καθιερωμένες συλλαβές, συνήθως Ἀνανε, Τοοτο, Τιτιτι, Τεριρεμ, κλπ., πού σκοπὸ ἔχουν νά ‘κρατήσουν’, δηλαδή νά ἐπιβραδύνουν τὴν χρονικὴ διάρκεια τῶν ψαλλομένων, καὶ μαζί νά ξεκουράσουν τὸν ἀκροατή, ἀφοῦ τὸν ἀποδεσμεύουν ἀπ’ τὴν προσοχὴ του σέ συγκεκριμένα νοήματα· στὰ κρατήματα δέν ὑπάρχει κανένα νόημα. ‘Ἀναγραμματισμός’ λέγεται μιά τέτοια σύνθεση, ἓνα ‘μάθημα’, ὅταν γίνεται ‘ἀνακατάστρωση τῶν γραμμάτων’ του, τοῦ ποιητικοῦ δηλαδή κειμένου. Κατὰ τοὺς ἀναγραμματισμούς, μέ τίς ἐπαναλήψεις συλλαβῶν καὶ λέξεων καὶ φράσεων ὁλοκληρῶν, προκύπτουν ἄλλα νοήματα, ἢ τονίζονται καὶ δραματοποιοῦνται κάποια ἄλλα.

Στὴν κατηγορία αὐτὴ ἀνήκουν καὶ οἱ συνθέσεις τῶν ‘Οξῶν’ τῶν Κοντακίων. ‘Κοντάκιο’, λέγεται τὸ περίφημο βυζαντινὸ πολὺστροφο ποίημα, πού εὐδοκίμησε ἀπ’ τὸν Ρωμανὸ τὸν μελωδὸ καὶ μετὰ (ς’ αἰώνας), καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ‘προοίμιο’ ἢ ‘κοντάκιο’, τοὺς ‘ο, κους’ συνήθως πάνω ἀπὸ δώδεκα, καὶ τὸ ‘ἐφύμνιον’. Ὁ μουσικὸς κώδικας πού περιέχει τὰ κοντάκια λέγεται ‘Κοντακάριο’, ἢ καὶ ‘Οἰκηματάριο’.

{‘Υπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα, νά προσδιορίσουν τὴν μελικὴ μεταχείριση τῶν ὕμνων, πού προκύπτουν εἴτε ἀπ’ τὸ περιεχόμενο [Δοξολογία, Ἀναστάσιμα, Δεσποτικά, Τριαδικά, Θεοτοκία, Ἀποστολικά, Μαρτυρικά], εἴτε ἀπ’ τὸν χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο ψάλλονται [Ἐξαποστειλάρια, Φωταγωγικά, Ἀπολυτίκια, Μεσώδια], εἴτε ἀπ’ τὸν μελικὸ τρόπο [Ἀντίφωνα, Καθίσματα]}.

Ἡ βυζαντινὴ Ὀκτωηχία.

Ὅλα αὐτὰ τὰ πολυώνυμα καὶ ποικίλα κατὰ τὴν μουσικὴ μεταχείριση τροπάρια, ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι, ψάλλονται κατὰ τοὺς βασικοὺς ὀκτώ ἤχους τῆς Βυζαντινῆς Ὀκτωηχίας, καὶ, κατὰ περίπτωσιν, τοὺς κλαδικοὺς ἤχους, πού ἐκπορεύονται ἀπ’ τοὺς βασικοὺς ὀκτώ ἤχους. Οἱ ὀκτώ ἤχοι διακρίνονται σέ τέσσερις κυρίους: δηλαδή, τὸν α’, τὸν β’, τὸν τρίτο, καὶ τὸν δ’, καὶ σέ τέσσερις πλαγίους ἤχους: δηλαδή τὸν πλάγιο α’, τὸν πλάγιο β’, τὸν βαρὺ καὶ τὸν πλάγιο δ’ ἤχο. Ἡ σχέση τῶν ἤχων μεταξύ τους τοὺς διακρίνει σέ

ἤχους μέσους, παραμέσους καί παραπλαγίους, ἡ δέ ἔναρξη τοῦ μέλους καί ἡ ἐμμονή σέ συγκεκριμένη φωνητική περιοχή καθιστᾷ τούς ἤχους διφώνους, τριφώνους, τετραφώνους, πενταφώνους καί ἑπταφώνους.

Ἡ μελική ὑφή. Τό ἴσον.

Ἡ μελική ὑφή τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης εἶναι μονοφωνική, ἀφοῦ ἡ μουσική “ἐρμηνεύει τήν τῶν λεγομένων διάνοιαν”, κατά πῶς λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης. Κατά ταῦτα τό μέλος εἶναι τό μουσικό ἔνδυμα τοῦ λόγου. Καί ὁ λόγος εἶναι ἡ προσωπική ἀναφορά τοῦ καθένα πιστοῦ στόν Θεό - Λόγο, ὁ ὁποῖος Λόγος “σάρξ ἐγένετο” γιά μᾶς. Ὁ ὑμνογραφικός λόγος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας εἶναι προσωπικός, γιά νά τονίζεται ἡ προσωπική πληρότητα τοῦ πιστοῦ ἀπέναντι στό Θεό, καί εἶναι ποιήματα τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶχαν βιωματική σχέση μέ τόν Θεό· εἶναι ὑψηλή καί κορυφαία ποίηση τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας. Ἡ μουσική διακονεῖ καί ντύνει μέ τό ἀρμοδιώτερο κάθε φορά ἡχητικό ἔνδυμα τά ποικίλα συναισθήματα πού ἐκτυλίσσονται στά τροπάρια. Ἡ μόνη ἐπιτρεπτή ταυτόχρονη συνήχηση, εἶναι ἡ συνήχηση τῶν συμφώνων διαστημάτων, καί κυρίως ἡ ὑπήχηση τοῦ ‘ρου’, δηλαδή τῆς μουσικῆς ὁξύτητας τῆς βάσεως τῶν τετραχόρδων καί πενταχόρδων, μέσα στά ὁποῖα ἀναπτύσσεται τό μέλος. Κι ἔτσι, τά ψάλματα τά ἑλληνικά εἶναι σάν αὔρα λεπτή πού τά μυρώνει ὅλα γύρω της.

Ἀθήνα, Ἰούλιος τοῦ '98. Γρ. Θ. Στάθης

Δημοσιεύτηκε στό περιοδικό “Ἐφημέριος” - Μηνιαῖο περιοδικό γιά ἱερεῖς, ἔτος ΜΘ', τεύχος 10, Ὀκτώβριος 2000, σσ. 20-21, καί τεύχος 11, Νοέμβριος 2000, σσ. 21-22.